

# bülten



tmmob  
makina mühendisleri odası

Şubat 2019, Sayı 248 Ekidir

Sanayinin Sorunları ve  
Analizleri (46)

Tarımdaki Çöküntü  
Sanayiye de  
Sarsıyor

## Tarımdaki Çöküntü Sanayiye de Sarsıyor

Mustafa SÖNMEZ\*

### ÖZET

Gıda fiyatlarında 2003 yılından bu yana, yani son 16 yılda, Ocak ayında en yüksek seviyeye ulaşıldı. Fiyatı en çok artan 25 ürün sıralamasında ilk 9 sırada yağ sebze ve meyve ürünleri yer aldı. İlk 15 ürünün ise 12'si sebze ve meyve ürünleri oldu.

Gıda enflasyonundaki artış tek başına Ocak ayındaki afetle açıklanamaz. Yıllardan beri tarımda biriken ve kronikleşen sorunlar var. Tarımda yaşanan bu sorunlar çözülmeden, gıda fiyatlarındaki artışın önüne geçilemez. Önemli bir tarım ve hayvancılık potansiyeli olan Türkiye'de tarımın gerilemesinin nedeni, aslında 1980 sonrası izlenen politikalara kadar uzanıyor. 1980 öncesi dönemde tarıma önemli destekleri olan kamu kuruluşlarının Hazine'ye yük oluşturduğu gerekçesiyle özelleştirilmesi, tarımı önemli bir destekten mahrum bıraktı.

Bütün Avrupa Birliği ülkelerinde tarıma destekler korunur ve yer yer artırılırken Türkiye'de, kamu maliyesinde mali disiplin sağlamak adına, destekler azaltıldı. Desteklerin azalması ile birlikte Kürt sorununa barışçı çözümler üretmek yerine "güvenlikçi" politikalarda ısrar ve bunun devamı olarak Güneydoğu'daki birçok köy ve mezrada zorunlu göç uygulamasına geçilmesi, can ve mal korkusu ile köylerin terki, tarımsal potansiyelin de körelmesi sonucunu yarattı.

Tarım, sanayi yerine İstanbul kent rantı iştahına prim verilmesi sonucu destekleri azalan ve üretim teşviki görmeyen çiftçinin motivasyonu da azaldı. Bu da tarımı önemli bir nüfus için geçim alanı olmaktan çıkardı.

Tarımda yaşanan üretim gerilemeleri, bitkisel ve hayvansal ürünleri işleyen gıda ve içecek sanayii başta olmak üzere, tarımsal sanayileri de olumsuz etkiledi. Bunların yanı sıra tarıma girdi veren yem, tarımsal ilaç, gübre, traktör gibi sektörler de tarımdaki gerilemeden olumsuz etkilendiler.

Öte yandan, gıda enflasyonundaki sert seyir, genelde sayıları 19 milyonu bulan ücretli kesimin kendisini ve ailesini yeniden üretmek için ihtiyaç duyduğu gıda maddelerini satın almada güçten düşürdüğü için, genel olarak sanayi ve hizmet sektöründe ücret beklentileri yukarı çıktı. Bu da sanayi ve hizmet işletmeleri için ücret maliyetinde artış ihtimali anlamına geliyor.

Tarımla ilgili sektörlerle bakıldığında gıda sanayiinde son çeyrekte küçülmenin yüzde 6,7'yi bulduğu, içeceklerde ise değişmediği izleniyor. Tarıma girdi temin eden sanayilerde de ciddi daralmalar var. Örneğin, traktör üretiminde geçen yıl 72 bin adetlik üretimle rekor kırılırken 2018'de üretim yüzde 33,8 düşüşle 47,7 bin adete geriledi.

Tüm sektörlerde şirketlerin toplam batık kredi oranı 2018 sonunda yüzde 4.4 olarak açıklanırken tarım ve gıda sanayisinde bu oranın daha yüksek olması dikkat çekicidir.

Sektörde faaliyet gösteren firmalardan bazıları konkordatoya giderek iflas kulvarına girdiler.

\* İktisatçı-Yazar, Makina Mühendisleri Odası Danışmanı

## GİRİŞ

Türkiye'nin gündeminden enflasyon, özellikle de gıda enflasyonu hiç eksik olmuyor. Çarşı-pazarda el yakan fiyatların, 31 Mart'ta yapılacak seçimlerde sandığa yansıtacağı konusunda herkes hem fikir. Bunun farkında olan AKP rejimi, bir yandan hayatın tüm alanlarından eksik etmediği polisiye önlemleri ile sebze fiyatlarını düşüreceğini umuyor, diğer bir yandan da seçim sandığına dönük palyatif önlemlere baş vuruyor. Bunlardan sonuncusu olan, "Tanzim Satış çadırları" uygulamasıyla seçimde "pahallılıkla mücadele eden iktidar" algısı yaratmaya çalışıyor. Ama tarımsal çöküş gerçeği, bütün katılığıyla orta yerde duruyor.

Tarımsal üretimde kullanılan dışa bağımlı gübre, yem, ilaç gibi girdilerin fiyatı düşmediği gibi, sürekli olarak artıyor. Dahası hem bitkisel ürün üretiminde hem de hayvancılık ürünleri üretiminde gerilemeler var, çiftçi küstürülmüş durumda. Tarımdaki çöküş, tarımsal girdi kullanan tarımsal sanayilerde ve tarıma girdi sağlayan imalat sanayisi alt sektörlerinde de ciddi sorunlar yaratıyor. Dahası, katılan gıda enflasyonu, özellikle ücretli kesimin bütçesinin neredeyse yarısını götürürken ücretlerde artışı da zorunlu hale getiriyor.

## FİYATLARDA SERT ARTIŞ

TÜİK'in açıkladığı Ocak 2019 enflasyon verilerine göre, Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) aylık bazda yüzde 1,06 artarken, yıllık bazda yüzde 20,4 oldu. Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE) ise, aylık yüzde 0,45 artarken yıllık bazdaki artış yüzde 32,9 olarak gerçekleşti.

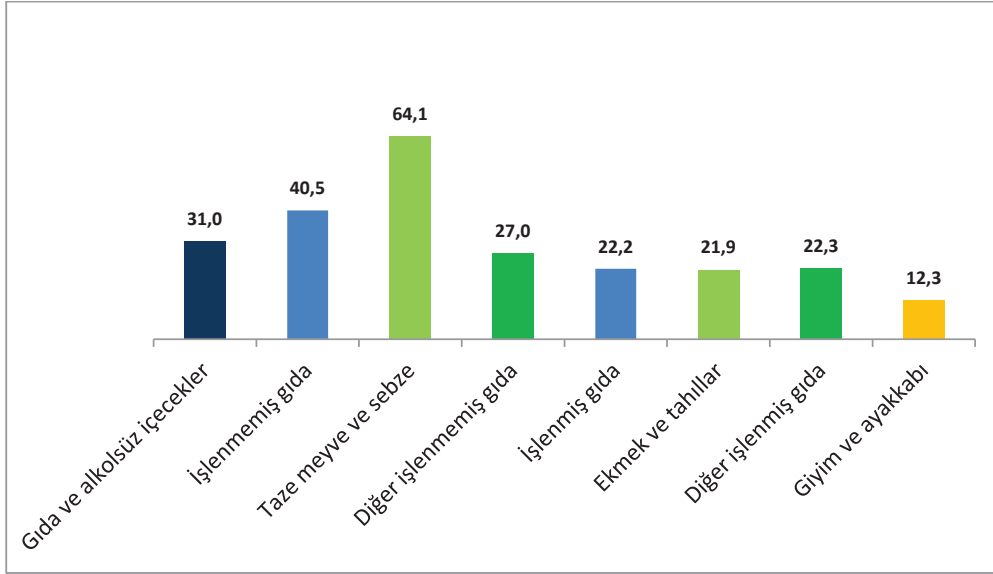
Gıda fiyatlarındaki artışta ocakta iklim değişikliğine bağlı olarak yaşanan felaketler çok etkili oldu. Özellikle sera üretiminin yaygın olduğu Antalya, Mersin, İzmir, Muğla gibi üretim merkezlerinde aşırı yağış, sel, hortum, fırtına gibi felaketler nedeniyle ürünler büyük zarar gördü. Sular altında kalan, zarar gören ürünler pazara çıkarılamadı. Ürün pazara gelmeyince büyük bir darlık yaşandı ve fiyatlar arttı.

Kış sebzeleri olarak adlandırılan ıspanak, lahana, kereviz, turp, havuç, maydanoz, roka, tere gibi ürünlerin bile fiyatı normalin çok üzerinde arttı. Bu ürünler aşırı yağış ve ürünün su altında kalması nedeniyle hasat edilemedi. Toplanamadığı için pazara getirilemedi. Demetle satılan ürünlerin demeti küçüldü, fiyatı ise en az iki katına çıktı.

Ocak ayında enflasyonda en yüksek artış yüzde

**Tablo 1.** Tarım ve Tarımla İlgili Sanayilerde Aylık ve Yıllık Artışlar (%)

	Ar-Oc,Aylık %	Oc-Oc.Yıllık %
Gıda ve içecekler	6,4	31,0
İşlenmemiş gıda	12,3	40,5
• Taze meyve ve sebze	29,7	64,1
• Diğer işlenmemiş gıda	2,2	27,0
İşlenmiş gıda	0,9	22,2
• Ekmek ve tahıllar	1,2	21,9
• Diğer işlenmiş gıda	0,7	22,3
Giyim ve ayakkabı	-8,1	12,3



**Grafik 1.** Tarım ve Tarımla ilgili Sanayilerde Yıllık Artış (Ocak 2018-2019, %)

Kaynak: TÜİK

6,4 ile gıda fiyatlarında oldu. Gıda fiyatlarında 2003 yılından bu yana, yani son 16 yılda aylık olarak en yüksek seviyeye ulaştı. Fiyatı en çok artan 25 ürün sıralamasında ilk 9 sırada yaş sebze ve meyve ürünleri yer aldı. İlk 15 ürünün ise 12'si sebze ve meyve ürünleri oldu. Gıda enflasyonundaki artış tek başına Ocak ayındaki afetle açıklanamaz. Yıllardan beri tarımda biriken ve kronikleşen sorunlar var. Tarımda yaşanan bu sorunlar çözülmeden, gıda fiyatlarındaki artışın önüne geçilemez.

Son dönemde kuru soğandaki fiyat artışını önlemek için yapılan depo baskınları ile marketlere yönelik denetimin artırılması ve tehditlerle fiyatların düşürülemeyeceği bir kez daha görüldü. Ayrıca fiyatı artan ürünlerin ithal edilmesi ile de fiyatların düşmeyeceği anlaşıldı.

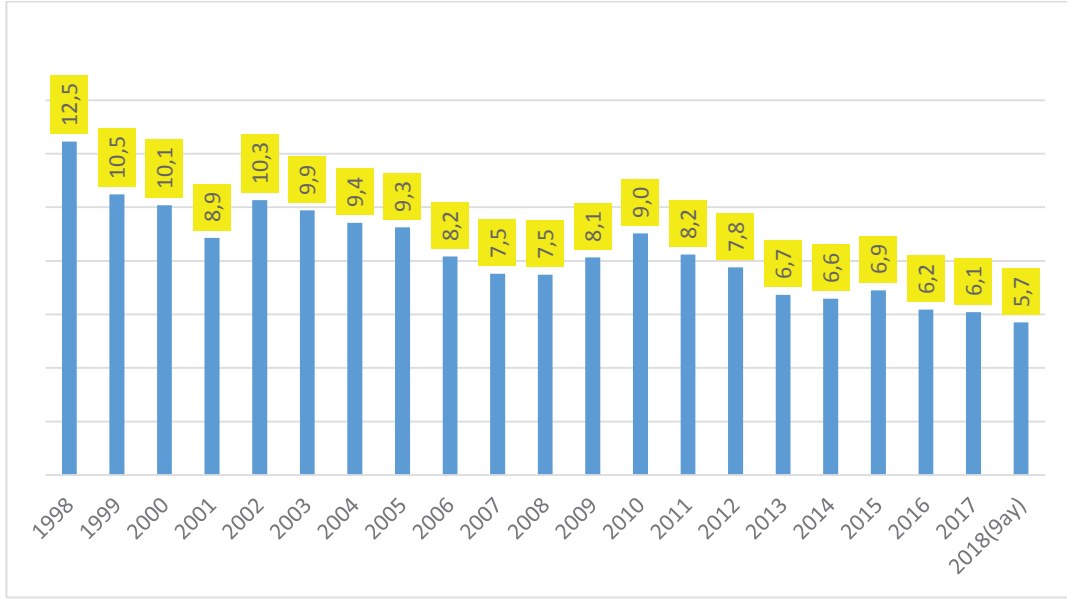
Tarım ürünleri fiyatındaki artışın temel nedeni; yüksek girdi maliyetleri, iklime bağlı olarak yaşanan olumsuz hava koşulları ve ürünün üreticiden tüketiciye ulaştırılmasındaki arz zincirinde yaşanan organizasyon bozukluğu olarak sıralanabilir. Bu sorunlara kalıcı çözüm üretmeden gıda fiyatlarının normal artışlara uyumlu olması pek mümkün değil.

## ÜRETİM YETERSİZ

AKP rejimi, özellikle gıda ürünlerindeki artışı, ithalatla terbiye etme gibi sonuç vermeyecek bir önlemle uğraşırken yüzleşmekten kaçtığı asıl sorun, tarımsal ürün arzı yetersizliği ve tarımsal üretim ve yatırımla ilgili geleceğin pek umut verici olmaması.

Bu durum, Merkez Bankası'nın 2018 Üçüncü Çeyrek Enflasyon Raporu'nda şöyle ifade edildi: "Türkiye'de işlenmemiş gıda ürünlerinde zaman zaman ortaya çıkan arz açıklarının ani ve yüksek fiyat artışlarına sebebiyet vermesi asıl itibarıyla yapısal faktörlerden kaynaklanmaktadır. Bu noktada, etkin ve dinamik bir tarımsal üretim planlaması yapılamaması önemli bir yapısal sorun olarak görülmektedir. Üretim planlaması yapılabilmesi için tarımsal istatistik, rekolte tahmini ve erken uyarı sistemi altyapısının güçlendirilmesi gerekmektedir."

Üreticinin tarımdan uzaklaşması artarken, terbiye ithalatla üretici daha da soğutuluyor. Bunun sonucu ise tarımın milli gelirdeki payının hızla azalması. Bu pay, 1998'de yüzde 10 iken 2017'de



**Grafik 2.** Tarımın GSYH'daki Payı (%)

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı

yüzde 6'ya kadar indi, 2018'in ilk 9 ayında ise bu pay yüzde 5,7'ye kadar gerilemiş durumda.

Önemli bir tarım ve hayvancılık potansiyeli olan Türkiye'de tarımın gerilemesi, aslında 1980 sonrası izlenen politikalara kadar uzanıyor. 1980 öncesi dönemde tarıma önemli destekleri olan kamu kuruluşlarının Hazine'ye yük oluşturduğu gerekçeyle özelleştirilmesi, tarımı önemli bir destekten mahrum bıraktı.

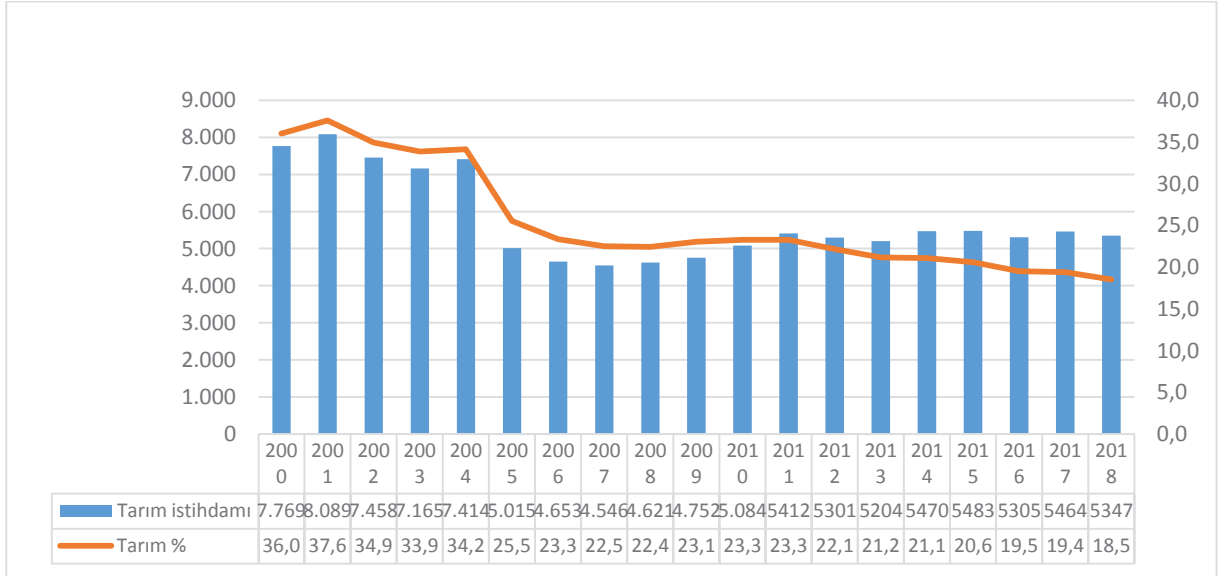
Bütün Avrupa Birliği ülkelerinde tarıma destekler korunur ve yer yer artırılırken Türkiye'de, kamu maliyesinde mali disiplin sağlamak adına, destekler azaltıldı. 18 Nisan 2006 tarihinde kabul edilen Tarım Kanunu ile çiftçiye destek yasal güvenceye alınmış gibi oldu ama fiili harcamalar farklı seyretti. Yasada, "Bütçeden ayrılacak kaynak, gayri safi milli hasılanın yüzde birinden az olamaz" denilmesine karşın çiftçi örgütü Türkiye Ziraat Odaları Birliği'ne göre uygulamada destekler, GSYH'nin yüzde 0,56'sında kaldı. 2018'de faiz dışı bütçe harcamaları yüzde 22'ye yakın artarken tarım destekleri yüzde 14 artabildi ve tarıma desteğin toplam

bütçe harcamalardaki payı yüzde 2'yi bulmadı bile. Oysa tarımsal istihdam, ülke istihdamında yüzde 19'a yakın paya sahip ve bütçeden aldığı destek yüzde 2'yi bile bulmuyor.

Desteklerin azalması ile birlikte, Kürt sorununa barışçı çözümler üretmek yerine "güvenlikçi" politikalarda ısrar ve bunun devamı olarak Güneydoğu'daki birçok köy ve mevrada zorunlu göç uygulamasına geçilmesi, can ve mal korkusu ile köylerin terki, tarımsal potansiyelin de körelmesi sonucunu yarattı.

Tarım ve sanayi yerine İstanbul kent rantı iştahına prim verilmesi, destekleri azalan ve üretim teşviki görmeyen çiftçinin motivasyonunu da azalttı. Bu da tarımı önemli bir nüfus için geçim alanı olmaktan çıkardı.

Tarımsal üretimi gerçekleştiren çiftçi sayısı hızla azalıyor. 2000'de 21,5 milyon olan istihdam içinde tarımsal istihdam 7,7 milyon ile yüzde 36'ya yakın bir büyüklüğe sahipti. 2018'e gelindiğinde Ekim ayında istihdam 29 milyondur ama tarımın toplamdaki payı yüzde 18,5'e geriledi. Başka bir ifadeyle,



**Grafik 3.** Tarım İstihdamı ve Toplam İstihdamdaki Payı (Bin kişi, %)

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı

tarımdaki istihdam 17 yılda 2,4 milyon azalarak 5,3 milyona geriledi.

Özellikle genç kuşak kırsal nüfusun tarımı deneyimlemeden kentlere akması dikkat çekiyor. Tarım Bakanlığı, ortalama çiftçi yaşını 55 olarak tahmin ediyor. "Genç çiftçi " yetiştirilmesi için başlatılan ve gençlere 30 bin TL (Yaklaşık 6 bin USD) hibe verilmesinden ibaret projeler ise sonuç vermekten uzak görünüyor.

### TARIM ALANLARINDA KAYIP

Kırsalda yaşlanan nüfus ve üretimsizlik, tarımsal alanların ciddi oranda boş kalmasına neden olduğu gibi tarım alanları, özellikle kent merkezlerine yakın olanlar, inşaat arsasına dönüştü.

TÜİK tarım verilerine göre toplam tarım alanları 2001 yılında 41 milyon hektar iken 2017 yılında 38 milyon hektara geriledi. 2001 Tarım sayımına dayanan çayır ve mera alanları dışarıda tutulduğunda tahıl, sebze, meyve ekilen ve nadasa bırakılan alan toplamının 2001 yılında 26,4 iken 2017 sonunda 23,4 milyon hektara indiği anlaşılmaktadır.

Tarım alanının bu kadar kısa sürede yüzde 13 dolayında azalması endişe vericidir.

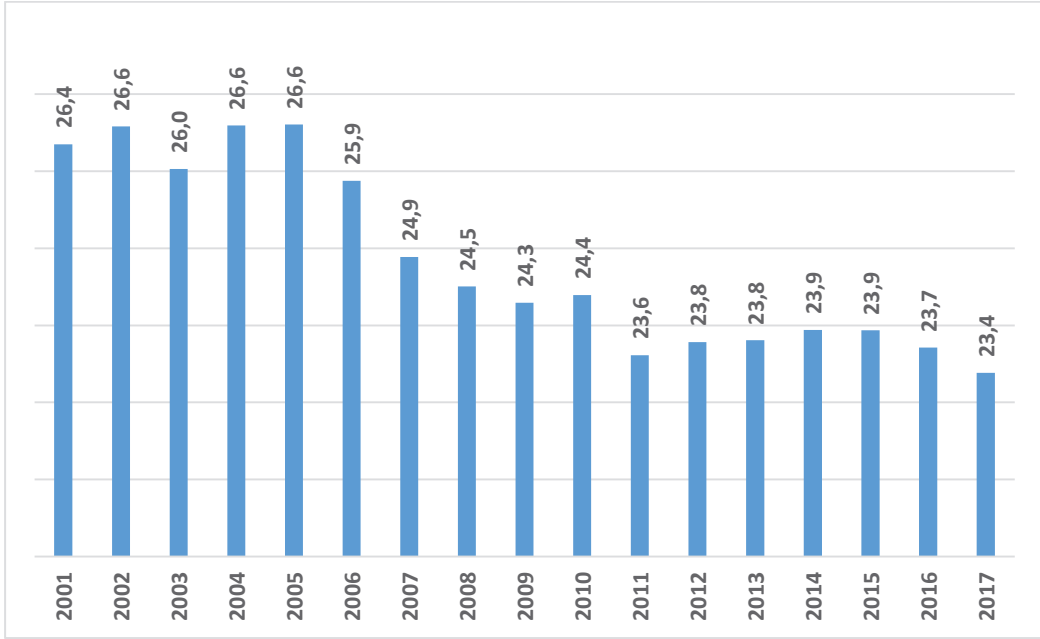
Sulama altyapısı da yetersizdir. Tarım alanlarının ancak üçte birinde sululu tarım yapılması ise bir diğer önemli sorunu oluşturuyor.

### BİTKİSEL ÜRETİMDE GERİLEME: 2017-2018

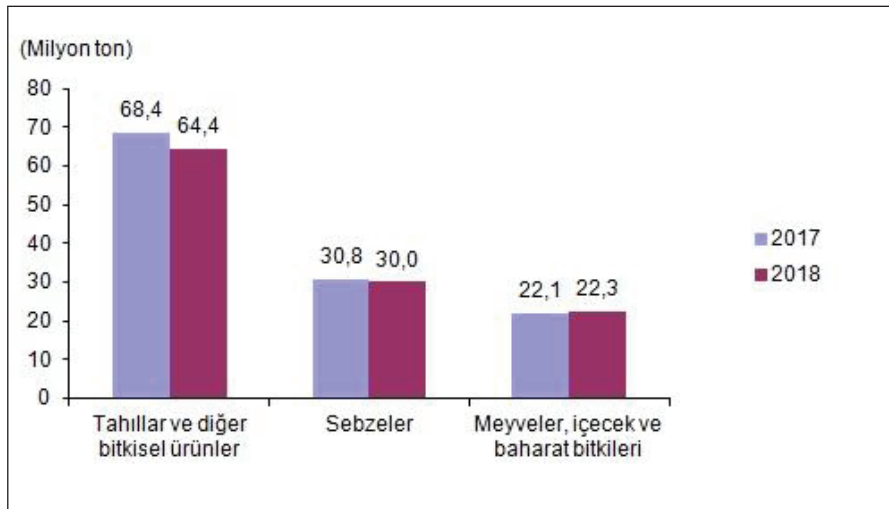
Yıldan yıla dışa bağımlı hale getirilen tarım ve hayvancılık, döviz fiyatının sert artış gösterdiği 2018'de üretim düşüşleri gösterdi. Birçok bitkisel ve hayvansal ürün üretimi azaldı. Döviz fiyatlarının ardından TL faizlerinin yükselmesi ile kaynak sorunu daha da ağırlaşan çiftçi, yaşadığı doğal afetlerden de olumsuz etkilendi.

2018 yılında bir önceki yıla göre tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerde üretim miktarları yüzde 5,8, sebzelerde yüzde 2,6 azaldı. 2018 yılında yaklaşık olarak tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerde üretim miktarları 64,4 milyon ton, sebzelerde 30 milyon ton ve meyveler, içecek ve baharat bitkilerinde 22,3 milyon ton olarak gerçekleşti.





**Grafik 4.** Tarım Alanları (Çayır Mera Hariç, Milyon Hektar)



**Grafik 5.** Bitkisel Üretim, 2017-2018

**Tablo 2.** Temel Ürünler İtibarıyla Tarımsal Üretim (Bin Ton)

	2017	2018	Değiş.%
<b>Hububat:</b> Buğday	21.500	20.000	-7
Arpa	7.100	7.000	-1,4
Mısır	5.900	5.700	-3,4
<b>Baklagiller:</b> K.Mercimek	400	310	-22,5
Nohut	470	630	34
Kuru Fasulye	239	220	-7,9
<b>Sanayi Bitki.</b> Şeker Pancarı	21.149	18.900	-10,6
Pamuk	943	989	4,9
Tütün	94	80	-14,4
Yağlı toh. Pamuk Tohumu	1.507	1.581	4,9
Ayçiçeği	1.964	1.949	-0,8
Yerfıstığı	165	174	5,1
<b>Yumru Bitki.</b> Patates	4.800	4.550	-5,2
Soğan (Kuru)	2.132	1.931	-9,4
Domates	12.750	12.150	-4,7
<b>Meyve:</b> Üzüm ve İncir	4.506	4.239	-5,9
Karpuz-Kavun	5.825	5.785	-0,7
Turunçgiller	4.770	4.902	2,8
Fındık	675	515	-23,7
Elma	3.032	3.626	19,6
Zeytin	2.100	1.500	-28,5
<b>Çay</b>	1.300	1.500	15,4

Kaynak: TÜİK, Gıda ve Tarım Bakanlığı

Tahıl ürünleri üretim miktarları 2018 yılında bir önceki yıla göre yüzde 4,8 oranında azalarak yaklaşık 34,4 milyon ton olarak gerçekleşti.

2017'ye göre buğday üretimi yüzde 7 oranında azalarak 20 milyon ton, arpa üretimi yüzde 1,4 oranında azalarak 7 milyon ton, çavdar üretimi değişim göstermeyerek 320 bin ton oldu.

Baklagillerin önemli ürünlerinden kırmızı mercimek yüzde 22,5 oranında azalarak 310 bin ton, yumru bitkilerden patates ise yüzde 5,2 oranında azalarak yaklaşık 4,6 milyon ton olarak gerçekleşti.

Sebze ürünleri üretim miktarı 2018 yılında bir ön-

ceki yıla göre yüzde 2,6 azalarak yaklaşık 30 milyon ton oldu.

Sebze ürünleri alt gruplarında üretim miktarları incelendiğinde, 2018'de yumru ve kök sebzeler yüzde 2,5, meyvesi için yetiştirilen sebzeler yüzde 2,9 azaldı. Sebzeler grubunun önemli ürünlerinden, kuru soğanda yüzde 9,4, domateste yüzde 4,7, kavunda yüzde 3,3 oranında azalış oldu.

Meyveler arasında, kayısı yüzde 23,9, üzüm yüzde 6,4 oranında azaldı.

Turunçgil meyvelerinden mandalina yüzde 6,4 oranında arttı, sert kabuklu meyvelerden fındık ise yüzde 23,7 oranında azaldı.



### GÜBRE FİYATLARI ÜRETİMDEN CAYDIRIYOR

Tarım ve Orman Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü verilerine göre 2017'de ortalama fiyatı ton başına 617 lira olan yüzde 21 Amonyum Sülfat gübresinin piyasa fiyatı 2018 sonuna doğru 1400 liraya çıktı. Aynı dönemde DAP gübresinin tonu 1493 liradan 3 bin 200 liraya ulaştı.

Tamamen ithalata bağlı bir sektör olan gübrede dövizdeki sert artış nedeniyle fiyatlar çok arttı ve bu da tüketime olumsuz yansıyor.

Dünyada da gübre fiyatları yükseldi. Türkiye'de ise dövizdeki artış nedeniyle fiyatlar arttı. Çiftçilerin yaygın kullandığı üre gübresinin tonu 315 dolar oldu. Bu tutar gemiden indirme (12 dolar) ve tahliye eklenince 327 dolara çıkıyor.

Birçok firma, maliyetinin altında ya da düşük kar marjlarıyla satış yaptığını iddia ediyor. Gübre üreticileri yılın ilk 6 aylık döneminde gübre satışında büyük bir düşüş olmadığını ancak özellikle son çeyrekte dövizdeki yükselmeye bağlı olarak artan fiyatlar nedeniyle geçen yılın seviyelerine ulaşamadığını belirtiyorlar.

Gübre üreticilerinin artan fiyatları aynı oranda çiftçilere yansıtmamaya çalıştıkları iddia ediliyor. Tarım uzmanı Ali Ekber Yıldırım'ın belirttiği gibi, çiftçiler 2015 üretim yılında hububat, yem bitkileri, baklagiller, yumrulu bitkiler, sebze ve meyve alanları için dekara 6 lira 60 kuruş gübre desteği alıyordu. Yağlı tohum ve endüstri bitkilerinde ise dekara 8 lira 25 kuruş gübre desteği veriliyordu. En az destek verilen peyzaj ve süs bitkileri, özel çayır mera, orman emvali alanlar için bile dekara 4 lira 75 kuruş gübre desteği ödeniyordu. 2016'da gübre desteği ve mazot desteği tek kalemde birleştirildi. Çiftçinin önemli kaybı oldu. 2017'de mazot desteği artırılınca gübre desteği tüm ürünler için dekara başına 4 lira olarak sabitlendi. 2018'de de dekara 4 lira gübre desteği veriliyor. Bu desteğin ürün bazında verilmesi ve mutlaka artırılması gerekiyor.

### HAYVANSAL ÜRÜNLERDE GERİLEME

Bitkisel üretimde 2018'de yaşanan gerileme, hayvansal ürün üretiminde de sürdü. Hayvancılık uzun zamandır gerileme halinde. Mera alanları daralıyor, ot verimi düşük. Endüstriyel yeme dayalı hayvancılık politikası sonucu, yem ham maddesinin yüzde 50'den fazlası ithalata bağımlı, artan dövizle birlikte yem fiyatları da tırmanıyor ve hayvancılığı geriletıyor. Yem sanayinin en önemli girdilerini oluşturan arpanın yeterlilik derecesi yüzde 89, mısırın ise yüzde 88. Bu da yemde ithalata başvurulmasını gerektiriyor.

2019'de kırmızı et üretimi 1 milyon 119 bine ancak yaklaştı ve 2017'ye göre yüzde 0,7 azaldı. 2018'de 5 bin tona yakın daha az et üretildi.

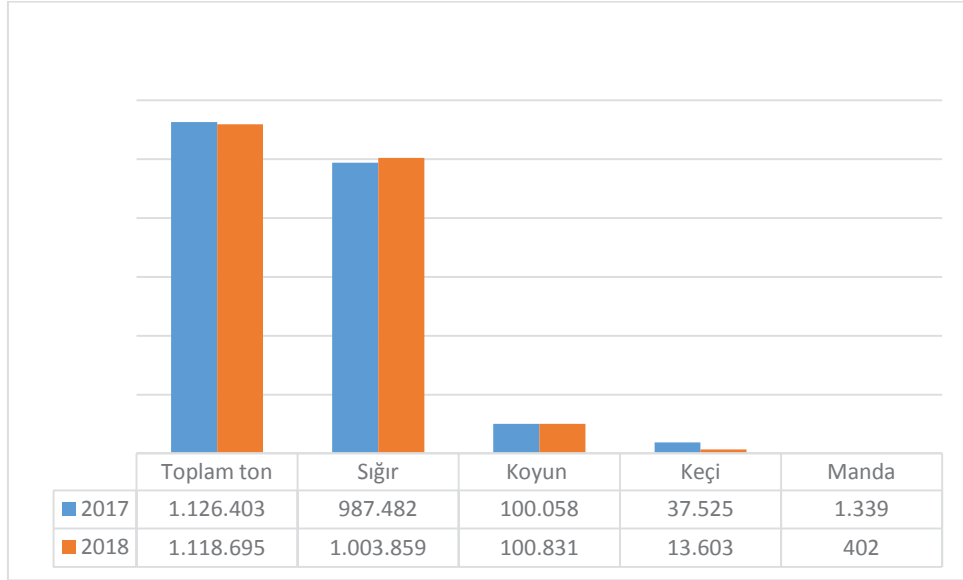
Sığır eti üretimi 2017'ye göre yüzde 1,66 artarak 987 bin 482 tondan 1 milyon 3 bin 859 tona çıktı. Aynı dönemde koyun eti üretimi yüzde 0,8 artarken keçi eti üretiminde sert bir düşüş yaşandı.

Toplam kırmızı et üretimi içinde sadece kesimhanelerde üretilen kırmızı et miktarı 185 bin 324 ton olarak gerçekleşti.

Son 3 yılın verileri, kırmızı et üretiminde bir düşüş trendi gösteriyor.

2016'da 1 milyon 176 bin ton kırmızı et üreten Türkiye, 2017'de 1 milyon 126 bin ton kırmızı et üretmiş. 2018'de ise 1 milyon 118 bin tonluk bir kırmızı et üretimi söz konusu.

TÜİK'in kırmızı et üretim istatistikleri hesaplama-



Grafik 6. Kırmızı Et Üretiminde 2017 ve 2018 (ton)

larına ithal edilen besilik ve kasaplık hayvanlardan elde edilen etler de ekleniyor.

2018'de ithal edilen söz konusu canlı hayvanlardan yaklaşık 400-450 bin ton kırmızı et elde edildiğini de hesaba katarsak aslında 2018'deki kırmızı et üretiminin kabaca 700-750 bin ton seviyelerinde olduğu sonucu ortaya çıkıyor.

Tarım ve Orman Bakanlığı'ndan alınan ve işlenen TÜİK verilerinin güncelliği ve güvenilirliği de sektörde ayrı bir tartışma konusu.

Zira yıllar itibariyle kırmızı et üretiminde bir düşüş trendine karşın aynı kurumun resmi verileri hayvan varlığında ciddi bir artış olduğuna işaret ediyor.

Örneğin 2016 yılında toplam büyükbaş hayvan varlığı 14,1 milyon iken 2018'de 17,2 milyon gösteriliyor. Yani artış yüzde 22 seviyesinde.

Küçükbaş tarafında da tablo farklı değil. 2016'daki toplam küçükbaş hayvan varlığı 41,3 milyon iken 2018'de bu sayı 46,1 milyon. Artış yüzde 11,6.

Hem büyükbaş hem de küçükbaş hayvan varlığı artarken, 2016'dan bu yana kırmızı et üretimi art-

mak bir yana yüzde 5 oranında nasıl azalıyor Bu da anlaşılabilir bir noktadır.

2018, tavuk eti üretimi ve yumurta üretimi açısından da pek başarılı geçmedi. Yumurta üretimi ancak yüzde 2 dolayında, et üretimi de yüzde 1 dolayında artabildi.

Son dönemde fiyatı en çok artan ürünlerden birisi de tavuk eti oldu. Fiyat artışının temel nedeni yem başta olmak üzere girdi fiyatlarındaki artış. İkincisi kırmızı et yerine tavuk etine olan talebin

Tablo 3. Tavuk ve Yumurta Üretimi: 2017-2018

Tavuk yumurtası (Bin adet)		
-	2017	19 281 196
	2018	19 643 711
	Değ.%	2
Kesilen tavuk (Bin adet) -		
	2017	1 228 444
	2018	1 228 533
	Değ.%	
Tavuk eti (Ton)-		
	2017	2 136 734
	2018	2 156 671
	Değ.%	1

Kaynak: TÜİK

yükselmesi ile fiyatlar arttı. Marketlerin denetlenmeyen, önlenemeyen yüksek kâr hırsı da fiyat artışında etkili oldu

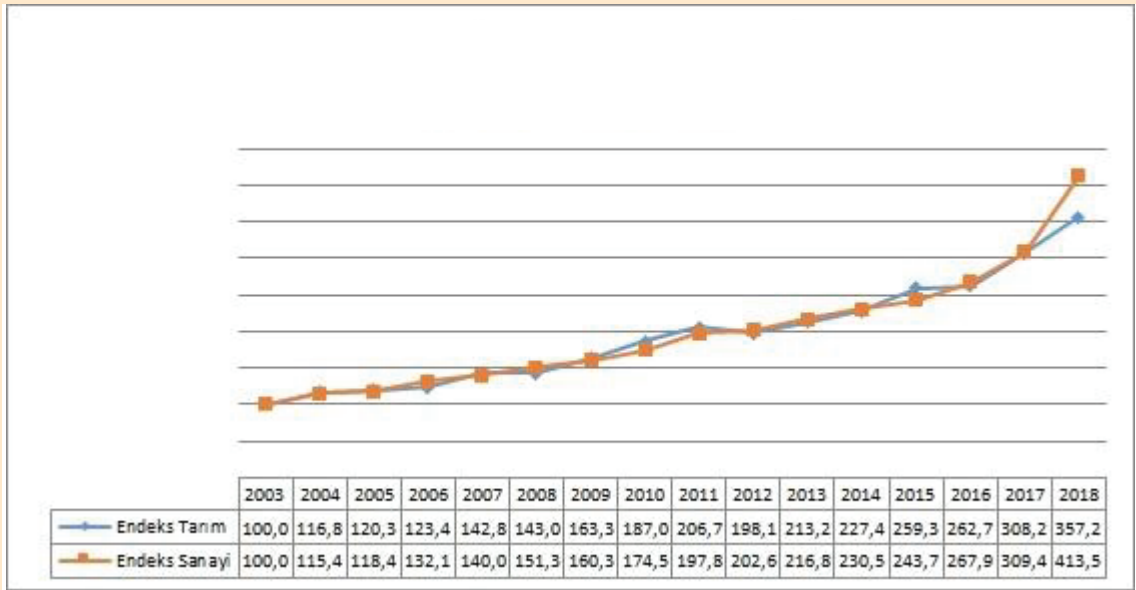
Tavuk yetiştiriciliğinde maliyetin yaklaşık yüzde 70'ini oluşturan yem hammaddeleri ithal ediliyor. Özellikle tavuk yeminde en çok kullanılan girdilerden biri olan soyada yüzde 96 dışa bağımlı olan Türkiye, fiyat artışını kontrol edemiyor. Döviz art-

tıkça soyanın, yemin fiyatı artıyor.

Son yıllarda fiyatı düşürme bahanesiyle yapılan yoğun ithalata rağmen, kırmızı et fiyatının beyaz ete göre yüksek olması nedeniyle, tüketici beyaz ete yöneldi. Bir ara görülen şarbon hastalığı sonucu, kırmızı et tüketimi azalırken tüketici bunun yerine tavuk eti tercihinine yöneldi. Oluşan yüksek talep nedeniyle fiyatlar da yükseldi.

### TARIM-SANAYİ FİYAT FARKI 10 PUAN

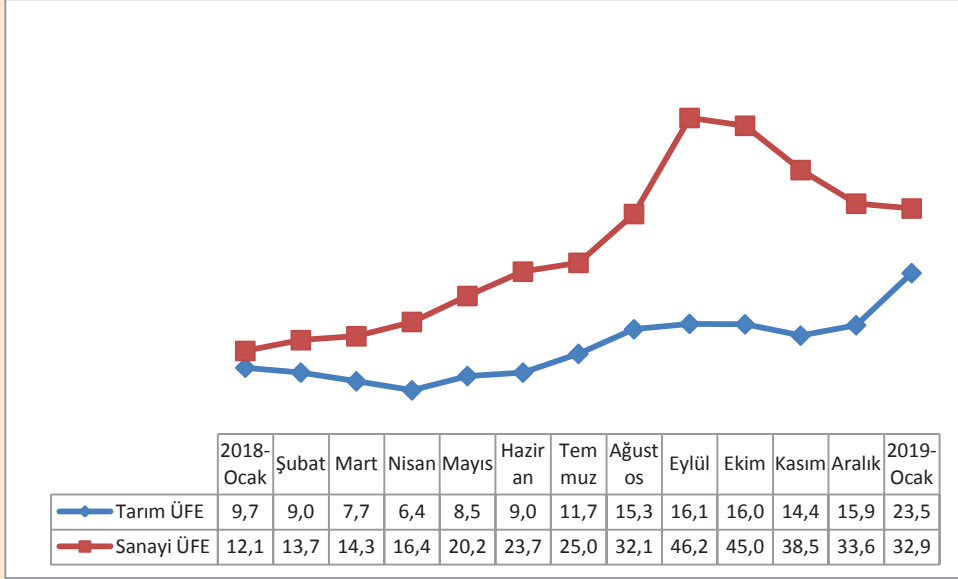
Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, tarım üreticileri, yani çiftçiler, 2018'de ürün fiyatlarını ancak yüzde 16 artırabildi. Buna karşılık sanayi ürünlerinin fiyatı yüzde 34'e yakın arttı. Bu da tarım ile sanayi fiyatları arasındaki makasın 18 puana çıkması demek. Oysa tarım ve sanayi ürünlerinin fiyatları, 2003'ten 2017'ye kadar birbirine çok yakın seyretmişti. 2018, bir kırılma yılı oldu. Bu kadar sert ayrışma ile birlikte korkulan, tarım üreticisinin küskünlüğünün daha da artması ve çiftçinin üretimden iyice uzaklaşması oldu.



Grafik 7. AKP Döneminde Tarım-Sanayi Fiyatları

2018 yılı boyunca tarım-sanayi fiyat makası, Eylül ve Ekim aylarında 30 puana kadar çıktı, sonra arz eksikliği ile tarım fiyatları artınca görece olarak daraldı.

2019 Ocak ayında özellikle iklimsel sorunlardan yaşanan arz eksikliği, yaş sebze ve meyve fiyatlarında Ocak'ta, sadece 1 ayda yüzde 29'luk artışa yol açtı. Bunun etkisiyle tarımsal üretici fiyat endeksi (Tarım - ÜFE), 2019 yılı Ocak ayında bir önceki yılın Aralık ayına göre yüzde 8,3, bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 23,5 artış



**Grafik 8.** 2018-2019 Ocak Tarım ve Sanayi Fiyat Makası, Yıllık (%)

gösterdi. Böylece aynı dönemde yüzde 33 artış gösteren sanayi fiyatları ile makas 10 puan farka indi. Ancak bu, hala tarımı demotive eden önemli bir makas farkıdır.

## TARIMSAL SANAYİDE OLUMSUZLUKLAR

Tarımda yaşanan üretim gerilemeleri, bitkisel ve hayvansal ürünleri işleyen gıda ve içecek sanayii başta olmak üzere, tarımsal sanayileri de olumsuz etkiledi. Bunların yanı sıra tarıma girdi veren yem, tarımsal ilaç, gübre, traktör gibi sektörler de tarımdaki gerilemeden olumsuz etkilendiler.

Öte yandan gıda enflasyonundaki sert seyir, genelde sayıları 19 milyonu bulan ücretli kesimin kendisini ve ailesini yeniden üretmek için ihtiyaç duyduğu gıda maddelerini satın almada güçten düşürmeye devam etti. Bu da genel olarak sanayi ve hizmet sektöründe ücret beklentilerinin yukarı çıkmasına, dolayısıyla sanayi ve hizmet işletmeleri için ücret maliyetinde artış ihtimali doğmasına neden oldu. Sanayi üretim endeksi verileri, özellikle tarımda sert üretim düşüşlerinin yaşandığı

2018 son çeyreğinde gıda ve öteki tarımsal sanayilerin üretimlerinde önemli düşüşler olduğunu gösteriyor. Özellikle gıda sanayisinde 2018 Aralık ayındaki üretim düşüşü, 2017 Aralık ayına göre yüzde 11,3 gerileme göstererek dikkat çekiyor. İçecek ve tekstil sektörlerinde de yüzde 7'nin üstünde sert düşüşler gözleniyor.

2017'nin sanayi üretimi ile 2018'in ki çeyrek yıllar itibarıyla yapıldığında, ekonominin resesyona girdiği üçüncü çeyrekte, özellikle döviz fiyatlarındaki sert artıştan ve onu izleyen TL faizleri yükselmesi, iç talep daralmasının da etkisiyle gıda ve öteki tarımsal sanayilerde sert düşüş yaşandığı daha iyi görülebiliyor.

TÜİK verilerine göre, son çeyrekte (Ekim-Aralık) sanayi üretimi genelde, 2017 son çeyreğine göre, yüzde 7'ye yakın geriledi. İmalat sanayisinin genelinde bu gerileme yüzde 7,7'ye çıkmış görünüyor.

**Tablo 4.** Tarımsal Sanayide Aylık Üretim Değişimleri (%)

	<u>Gıda</u>	<u>İçecek</u>	<u>Tekstil</u>	<u>Giyim</u>	<u>Deri</u>
Ocak	10,2	37,1	11,7	13,6	23,3
Şubat	11,6	0,5	8,5	12,4	9,1
Mart	12,9	-0,4	8,1	14,3	7,1
Nisan	16,2	14,2	7,3	17,9	4,1
Mayıs	15,1	12,1	5,7	6,9	4,8
Haziran	8,7	19,9	4,3	0,5	-0,6
Temmuz	14,1	13,2	5,6	5,3	-5,9
Ağustos	13,3	8,7	1,6	-3,8	-14,3
<u>Eylül</u>	<u>-2,0</u>	<u>23,1</u>	<u>-0,8</u>	<u>4,2</u>	<u>-7,6</u>
<u>Ekim</u>	<u>-5,5</u>	<u>7,2</u>	<u>-5,3</u>	<u>-3,0</u>	<u>-13,4</u>
<u>Kasım</u>	<u>-4,3</u>	<u>0,5</u>	<u>-5,5</u>	<u>-2,8</u>	<u>-8,4</u>
<u>Aralık</u>	<u>-11,3</u>	<u>-7,3</u>	<u>-7,6</u>	<u>-3,0</u>	<u>-3,0</u>
<b>Yıllık Ort.</b>	<b>5,3</b>	<b>10,5</b>	<b>2,5</b>	<b>4,7</b>	<b>-1,1</b>

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı

**Tablo 5.** Sanayide ve Tarımsal Sanayide Üretim Endeksi, Çeyrek Yıl Değişimleri: 2017-2018

	<u>Sanayi</u>	<u>İm.San</u>	<u>Gıda</u>	<u>İçecek</u>	<u>Tekstil</u>	<u>Giyim</u>	<u>Deri</u>
2017-Q1	102,0	102,0	102,1	89,3	102,3	100,0	113,2
2017-Q2	109,5	109,9	103,1	116,8	105,9	104,6	114,9
2017-Q3	112,1	110,9	110,1	130,8	104,3	112,9	124,4
2017-Q4	126,8	128,2	142,2	100,0	118,6	117,0	121,1
2018-Q1	112,1	112,4	114,1	97,9	111,9	113,6	127,9
2018-Q2	114,9	115,3	117,1	134,9	110,8	111,9	117,8
2018-Q3	112,8	111,1	117,8	149,5	105,8	113,4	109,7
2018-Q4	118,0	118,3	132,7	100,0	112,0	114,3	112,3
2018-Q1,,%	9,9	10,2	11,8	9,7	9,4	13,6	13,0
2018-Q2	5,0	4,9	13,6	15,5	4,6	7,0	2,6
2018-Q3	0,6	0,2	7,0	14,3	1,4	0,5	-11,8
<b>2018-Q4</b>	<b>-6,9</b>	<b>-7,7</b>	<b>-6,7</b>	<b>0,0</b>	<b>-5,6</b>	<b>-2,3</b>	<b>-7,3</b>

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı

Tarımla ilgili sektörlere bakıldığında gıda sanayi-  
inde son çeyrekte küçülmenin yüzde 6,7'yi buldu-  
ğu, içecekte değişmediği izleniyor. Tekstil sanayi-

inde son çeyrek küçülmesi yüzde 5,6'yı bulurken  
giyimde küçülmenin yüzde 2,3'ü, deride yüzde  
7,3'ü bulunduğu görülüyor.

### ŞEKERDE ÖZELLEŞTİRMELER

Tütünden çaya, gübreden tohuma kadar uzanan ürünlerin üreticisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin tarım ve gıdada yaşanan akıl dışı özelleştirmeleri de, bugünkü yaşanan krizde önemli bir pay sahibidir. Son olarak şeker fabrikaları bu akıl dışılığa yeni bir halka eklemiştir.

2018 yılı Şubat ayında Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB) tarafından 14 şeker fabrikasının satışının gerçekleştirilebilmesi için özelleştirme ihalesi açıldı. 2018 Haziran ayında 13 adet şeker fabrikasının özelleştirilme işlemi tamamlandı. Özelleştirme kapsamında ihale edilen fabrikalar, satış değerleri ve kazanan alıcı firmalar aşağıdaki gibidir.

26.12.2018 tarihinde basında Ilgın Şeker Fabrikası, Burdur Şeker Fabrikası ve Yozgat Şeker Fabrikası'nın özelleştirme ihalelerinin iptaline ilişkin haberler yer aldı.

Özelleştirme Kapsamındaki Firma	Satın Alan Firma	Satış Bedeli (Milyon TL)
Afyon Şeker Fabrikası	Doğuş Çay	725
Ilgın Şeker Fabrikası	Alteks	637
Turhal Şeker Fabrikası	Kayseri Şeker	569
Çorum Şeker Fabrikası	Safi Katı Yakıt	528
Burdur Şeker Fabrikası	Erser-Sterk Konsorsiyumu	487
Niğde-Bor Şeker Fabrikası	Doğuş Çay	336
Kırşehir Şeker Fabrikası	Tutgu Gıda	330
Elbistan Şeker Fabrikası	MutlucanTuz	297
Erzurum ve Erzincan Şeker Fabrikaları	Albayrak Turizm	287
Yozgat Şeker Fabrikası	Doğuş Çay	275
Muş Şeker Fabrikası	MBD İnşaat ve Öz Er-Ka İnşaat Grubu	230
Alpullu Şeker Fabrikası	Binbirgıda Tarım	150
Kastamonu Şeker Fabrikası	Teklifler beklentinin altında gerçekleşmiştir.	-
<b>Toplam</b>		<b>4.851</b>

Kaynak: ÖİB, TSKB Ekonomik Araştırmalar

### GIDA-İÇECEK SANAYİSİNİN ÖNEMİ

Tarım sektöründeki gelişmelerden doğrudan etkilenenler daha çok gıda ve içecektir. Bu sektörler mercek altına alındığında tarımdaki gerilemenin, devamında geniş anlamda gıda sanayiini, buradan da imalat sanayiini olumsuz etkileyeceği söylenebilir. Çünkü Türkiye'de gıda ve içecek sanayisi, imalat sanayinin içinde üretim değeri bakımından en büyük paya sahip sektördür. 2017 yılında gıda ve içecek sektörü, Türkiye'nin toplam imalat sanayi üretim değerinin yüzde 15'ini, istihdamının yüzde 13'ünü, girişim sayısının yüzde 12'sini, yaratılan toplam katma değerin ise yüzde 11 'ini oluşturmuştur. Türkiye gıda ve içecek

sektörü ağırlıklı KOBİ'lerin faaliyet gösterdiği çok parçalı bir yapı özelliğindedir. Sektör, iç tüketime odaklıdır. Türkiye'de hane halkının tüketim harcamalarında gıda-içecek, ikinci sırada yaklaşık yüzde 20'lik pay yer almaktadır.

Kentleşme, değişen tüketim alışkanlıkları ve yaşam tarzları paketlenmiş ve işlenmiş gıdalar ile yemeye hazır ve dondurulmuş gıdalara talebi hızlandırmaktadır. Kadınların istihdama katılım oranının artmasıyla, paketlenmiş, dondurulmuş ve hazır gıda sektörleri hızla genişledi. Yine de kişi başı gelirdeki düşüklük ve geleneksel yaşam alışkanlıkları nedeniyle, Türkiye hala Avrupa'nın en küçük ambalajlı gıda tüketicileri arasındadır.



Öte yandan Türkiye, fırınlanmış ürünler açısından en büyük küresel pazarlardan birisi konumundadır. Beslenme alışkanlıkları bakımından ekmek ve unlu mamullerde Türkiye, en yüksek kişi başı tüketime sahiptir. Hanehalkı bütçesinde yüzde 20'lik tüketim yeri tutan gıda-içeceğin, reel gelirlerin azalması ile en başta olumsuz etkilenen bir sektör olacağı belliydi ve öyle de oldu.

Sektör, Türkiye'nin net ihracatçı olma iddiasındaki sayılı alt sektörlerinden de biridir. 2010-2017 yılları arasında bitkisel ve hayvansal üretim ile gıda ve içecek sektörlerinin ihracatı Türkiye'nin toplam ihracatından ortalama yüzde 10,4, toplam ithalatından ise ortalama yüzde 4,7'lik pay almıştır.

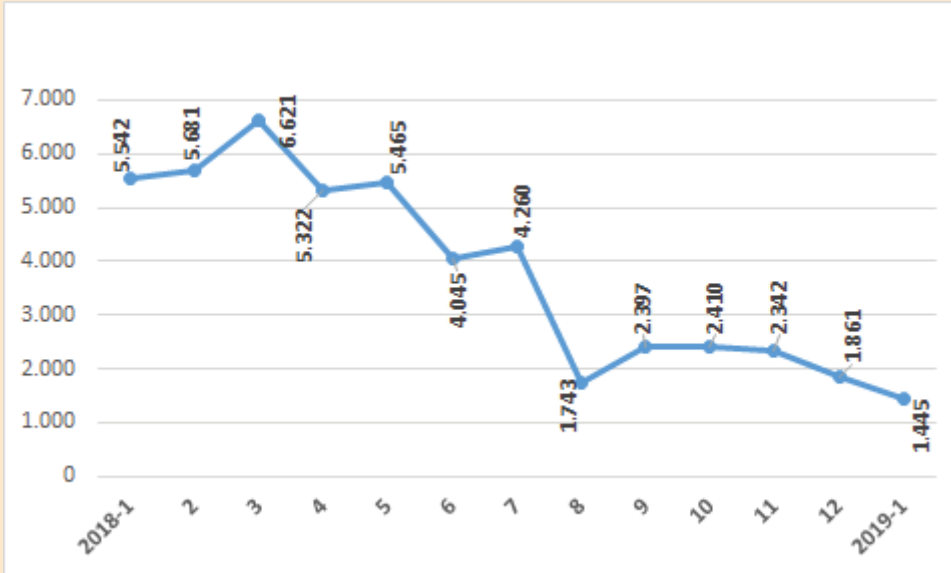
Türkiye gıda ve içecek sektörü ağırlıkla KOBİ'lerin

faaliyet gösterdiği çok parçalı bir yapıya sahiptir. Gıda ve içecek sanayisi, uzun bir değer zincirine sahiptir. Hammaddenin tedarikinden sınıflandırılması, işlendikten sonra dayanıklı uzun ömürlü hale getirilmesi, ambalajlamadan sonra depolanması, dağıtım ve pazarlamasının yapılarak son tüketiciye ulaştırılması gibi birçok halkayı içeren bu değer zincirinin uluslararası bağları da vardır.

Ülke büyümesine, istihdama ve dış ticaret dengesine pozitif katkı sağlaması nedeniyle önemli bir konuma sahip olan bitkisel ve hayvansal üretim ile gıda ve içecek sektörlerinin stratejik öneminin önümüzdeki yıllarda iklim değişikliği etkilerinin daha fazla hissedilmeye başlamasıyla da artacağı söylenebilir.

### TRAKTÖR ÜRETİMİNDE REKOR DÜŞÜŞÜ!

Tarımsal üretimde değer kaybı ve girdi maliyetleri yükselirken üretilen ürün fiyatlarının aynı oranda artmaması nedeniyle çiftçilerin gelirinde ciddi düşüş oldu. Bu nedenle üretimi azaltanlar veya tamamen çekilenler oldu. Özellikle 2018'in ikinci yarısında yaşanan döviz krizi, birçok sektörde olduğu gibi tarımı da oldukça olumsuz etkiledi. Çiftçi gübre, mazot, ilaç gibi günlük veya dönemsel ihtiyacı olan girdileri bile almakta zorlanırken traktör alması da zorlaştı. Bu nedenle traktör alımları düştü ve üretimde buna bağlı olarak azaldı. İç piyasada umduğunu bulamayan traktör satıcıları ihracata yoğunlaştı ve kayıplarının bir kısmını ihracatla telafi etmeye çalıştı.



Grafik 9. Traktör Üretiminde %74 Düşüş

Kısa adı TARMAKBİR olan T.Tarım Alet ve Makineleriİmalatçıları Birliği, traktör üretim ve satışlarında sert düşüşler olduğunu bildirdi. Satılan traktör sayısı 1 yılda yüzde 54 gerilemiş durumda. Bu, çiftçinin çöküşünün resmidir ve "Tanzim çadırları" şovunun arka yüzündeki gerçektir

Başak, Erkunt, Tümosan, CNH,Hattat (Hattat, Valtra) firmalarının traktör üretimleri, Ocak ayında, bir önceki Ocak a göre yüzde 74 gerileyerek 1445 adete düştü.

Traktör üretiminde geçen yıl 72 bin 32 adetlik üretimle rekor kırılırken 2018'de üretim üçte bir oranında yüzde 33,8 düşüşle 47 bin 689 adete geriledi.

TARMAKBİR'in verilerine göre yıllık bazda traktör üretim sayısı 24 bin 343

adet azaldı. 2017'de toplamda 72 bin 32 adet traktör üretilirken 2018'de üretim 47 bin 689 adede geriledi.

Yıllık üretim verileri, değerlendirildiğinde 2018 yılı traktör üretimi son 6 yılın en düşük seviyesinde gerçekleşti. Türkiye, 2013 yılında 56 bin 407 traktör üretirken 2014'te 64 bin 342 adet, 2015'te 66 bin 615 adet, 2016 yılında 66 bin 915 adet traktör üretti. Türkiye, 2017'de 72 bin 32 adet üretimle tarihi rekora ulaşıldı. 2017'deki rekorun ardından son 6 yılın en düşük üretimi 2018'de 47 bin 689 adet ile gerçekleşti.

TARMAKBİR'in verilerine göre, sadece üretimde değil aynı zamanda trafiğe tescil edilen traktör sayısında da büyük düşüş var. Aralık ayında 3.886 adet traktörün trafik tescili yapıldı. Tescil edilen traktör sayısı, bir önceki yılın Aralık ayına göre yüzde 54 azaldı.

2018 yılında 48.356 adet trafik tescil işlemi gerçekleşmiş olup, bir önceki yıla göre yüzde 33,6'lık bir azalma oldu.

## GIDA SANAYİSİNDE SERT DÜŞÜŞ

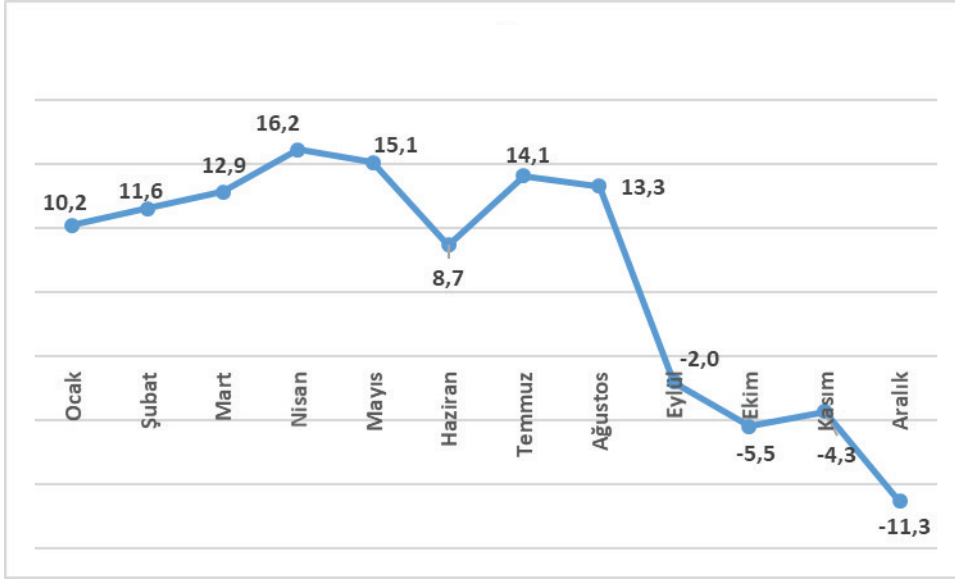
2010-2017 yılları arasında gıda üretim endeksi yıllık bileşik bazda yüzde 5,5 oranında, içecek üretim endeksi ise yüzde 3,3 oranında büyüme kaydetmiştir.2018 yılının ilk 9 ayında da belli bir performans gösteren sektör, Eylül ve onu izleyen son çeyrekte sert bir krize girmiştir.

Gıda sanayiinde düşüşün Eylül ayında önce yüzde 2 küçülme ile başladığı ama izleyen aylarda ivmelendiği ve Aralık ayında yüzde 11,3 gibi derin bir küçülmeye uğradığı gözlenmektedir.

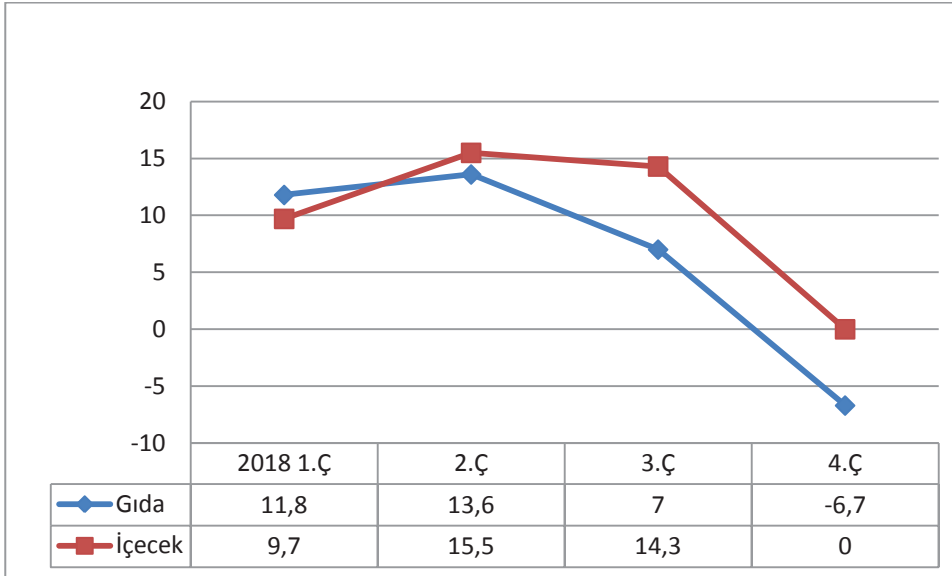
Analiz çeyrek yıllar üstünden yapıldığında , son çeyrekte gıdadakidaralmanın yüzde 7'ye yaklaştığı, içecekte ise üretim artışı olmadığı anlaşılmaktadır.

## BATIK KREDİ VE KONKORDATOLAR

Borçluluk seviyesi yüksek olan gıda-içecek sanayisi, son dönemde yaşanan faiz artışları, kurlardaki değişim ve petrol fiyatlarında yukarı yönlü hareketlerden de olumsuz etkilendi ve kullandığı kredileri geri ödemede zorluklar yaşamaya başladı. Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi verilerine göre, toplam kredilerin yüzde 4'ünü kullanan gıda-içecek sanayisinde kredilerin yüzde 6'sının geri dönmeme riski var. Tarım ise toplam kredi havuzundan yüzde 5 pay aldı ve riske giren kredi tutarı toplam kredi borcunun yüzde 4,5'u dolayında. Tüm sektörlerde şirketlerin toplam batık kredi oranı 2018 sonunda yüzde 4,4 olarak açıklanırken tarım ve gıda sanayisinde bu oranın daha yüksek olması dikkat çekicidir.



**Grafik 10.** Gıda Sanayiinde Aylık Üretim Değişimleri (%)



**Grafik 11.** Gıda ve İçecek Sanayiinde Krize Giriş: 2018, 4. Ç

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı

Sektörde faaliyet gösteren firmalardan bazıları konkordatoya giderek iflas kulvarına girdiler. Bunlardan kanatlı et ve yumurta üretimi yapan Keskinöğlü 2018 yılı Haziran ayında, süt ve süt ürünleri alanında faaliyet gösteren Yörsan Gıda 2018 yılı

Ekim ayında, balık yetiştiriciliği ve yem üretimi alanında faaliyet gösteren Agromey Gıda 2018 yılı Aralık ayında, besi ve süt hayvancılığı yapan Saray Tarım ise 2018 yılı Kasım ayında konkordato talebinde bulundu.

### TARIMDA SWOT ANALİZİ

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Nüfus artışına bağlı olarak gıda ürünlerine olan talebin artış göstermesi	Tarım arazilerinin çok parçalı yapısı
Türkiye'de farklı iklim koşullarının yaşanması sebebiyle tarım ürünlerinde çeşitliliğin sağlanması	Çift haneli seyreden gıda enflasyonu
Gıda ve içecek sektörünün tüketim ve satın alma davranışlarındaki değişimlere hızlı cevap verebilen bir yapıya sahip olması	AB'ye göre gıda güvenilirliğinin düşük olması ve kayıtdışılık
Türkiye'nin çeşitli tarım ürünlerinde ihracatta ve üretimde lider konumda olması	Tarım ürünlerinde taşıma ve depolama sürecinde yaşanan kayıplar
Türkiye'nin ihracat pazarlarında rekabetçi gücü artıran coğrafi işaretli ürün sayısının yükseliş trendinde olması	Tarım ve hayvancılık sektöründe faaliyet gösteren işletmelerdeki eğitim eksikliği
Türkiye'nin coğrafi konumu gereği ihracat pazarlarına olan yakınlığı	Tedarik sürecinde araçların çokluğu
Sektördeki ihracatçıların markalaşma çalışmaları ve ihracat birlikleri tarafından yeni pazar arayışlarının sürdürülmesi	Mevcut su kaynaklarının etkin kullanılmaması, su kirliliği, damla sulama gibi verimlilik artırıcı teknolojik sistemlerin halen yeterli düzeyde kullanılmaması
Çeşitli firmalarca uygulanan sözleşmeli tarım ile hem çiftçi hem de gıda firmaları tarafından öngörülebilirliğin artması	Tarımsal desteklemelerde tutar bazındaki artışa rağmen üretimde beklenen geri dönüşlerin alınamaması ve üretim planlamasının yapılamaması
	Sektörlerin çok parçalı yapısından dolayı çoğu işletmenin ölçek ekonomisinden faydalanamaması ve üretim veriminin düşük olması
	Yem, tohum, ilaç ve mazot gibi girdilerin genellikle ithal edilmesi
	Tarım ve hayvancılık sektörü teknoloji seviyesinin düşük olması
	Firmaların faaliyetlerindeki mevsimsellik nedeniyle yüksek işletme sermayesi ihtiyacının oluşması ve bu dönemlerde yükselen borçluluk
	Tarım/hayvancılık sektörlerinin finansmana erişiminde yaşanan sorunlar
Fırsatlar	Tehditler
Firmaların kendi içinde sağlayabilecekleri veya birleşme- satın alma, ortaklık vb. iş birlikleri ile sağlanacak dikey entegrasyonun kârlılık üzerinde oluşturableceği pozitif etki ve yeni ticari fırsatlar	Dünyada korumacı politikalarının bitkisel ve hayvansal üretim ile gıda ve içecek sektörlerinin ihracatı üzerinde yaratabileceği olumsuz etkiler
Turizm sektöründeki büyümenin gıda ve içecek talebine olumlu etkisi	TL'nin yabancı paralar karşısındaki değer kayıplarının ithal girdilerin maliyetini artırması, euro/dolar paritesinden etkilenilmesi
Değişen tüketim alışkanlıkları paralelinde organik, dondurulmuş, yöresel vb. gıda ve içecek ürünlerine yönelik talebin artması	Birçok ürünün ithalatında gümrük vergilerinin düşürülmesinin yerli tarım ve hayvancılık üreticileri üzerindeki olumsuz etkileri
Teknoloji kullanımının artmasının verimlilik üzerindeki olası etkileri	İklim değişikliği ve sanayileşmenin etkisiyle azalan su kaynakları ve tarım alanları
Çok parçalı yapıdaki tarım-hayvancılık sektöründe kooperatifleşme ve üretici birliklerinin faaliyetlerini artırmasının, aracı sayısının azaltılmasıyla birlikte üreticilerin kârını artırmaya tüketici fiyatlarının düşürülmesine katkıda bulunacak olması	Hayvan hastalıklarının hayvan varlığı ve hayvansal üretim üzerindeki olumsuz etkisi
Hal yasası, lisanslı depoculuk gibi arzın dengelenmesine ve fiyat oynaklıklarının giderilmesine yönelik atılan adımlar	Tarım arazilerinin alternatif bir enerji kaynağı olan biyoyakıt üretimi için de kullanılmaya başlanmasının gıda fiyatları üzerinde oluşturduğu baskı
Tarım sektöründe ürün ihtisas borsacılığı ile finansmana erişimin sağlanmasının kolaylaşacak olması ihtimali	Genç nesillerin tarım ve hayvancılıktan uzaklaşması nedeniyle gelecek dönemlerde sektörde faaliyet gösteren küçük işletme sayısındaki olası azalış

**Kaynak:** TSKB, Bitkisel-Hayvansal Üretim ve Gıda-İçecek sektörlerinin analizi, Aralık 2018

## SONUÇ YERİNE

Küresel gıda fiyatları, iklim koşulları başta olmak üzere çok sayıda değişkene bağlı olarak dalgalı bir seyir izliyor. Ülkelerin küresel ısınmayı ve iklim değişikliğini azaltmaya yönelik çabalarına rağmen emisyon miktarları hâlâ kritik seviyelerde yer alıyor. Emisyon miktarlarının azaltılamaması durumunda küresel ısınmanın etkilerinin su kaynakları, tarım arazileri ve doğal kaynaklar üzerindeki olumsuz etkisiyle gıda fiyatlarını 2050 itibarıyla yüzde 84 civarı artıracak hesaplanıyor. Dolayısıyla, gıda fiyatlarının gelecekteki seyri, diğer faktörlerin yanı sıra üretimin kısıtlı kaynaklara ve iklim değişikliğine nasıl uyum sağlayacağına da bağlı bulunuyor.

Bunun yanı sıra Dünya Tarım Örgütü FAO, iklim değişikliğinin dünyanın çeşitli bölgelerinde genişleyen tarımsal verimi tehlikeye atabileceğini ve bunun fiyatlarda yukarı yönlü baskı oluşturabileceğini iddia ediyor.

Türkiye’de yıllara yayılan ihmaller, tarım, sanayi

yerine inşaat odaklı bir akıl tutulmasının sonucu, bütçeden sübvansiyonlu ve bütçe kaynaklarını kullanan Tanzim satış çadırlarıyla baş edilemeyen fiyat artışlarına sözde çözüm üretme acizliğine düşülmüş durumda.

Üretime küstürülen çiftçiyi üretimle barıştırmak hiç de kolay olmayacaktır. Yapılması gereken, tarladan sofraya sorunları bir bütün olarak ele almak ve kronik hale gelen sorunlara çözüm üretmektir. Bu sorunların en başında yüksek girdi fiyatları, çiftçinin demotive olması, üretimi terk etmesi, çiftçi yaş ortalamasının 55’i bulması, pazarlama zincirindeki sorunlar nedeniyle ürünün tüketiciye pahalı ulaşması geliyor. Ürün kayıpları, iklim değişikliğine bağlı felaketler, ithalatın yarattığı tahribat, üretici örgütlenmesinin yetersizliği konuları üstünde de hassasiyetle durulması gerekiyor.

Bu sorunların tümünü kucaklayan bütüncül bir tarım politikasının oluşturulması ve kararlılıkla uygulanması, tarımı ayağa kaldırmanın ön adımları olacaktır.



# "Sanayinin Sorunları ve Analizleri" raporlarının tüm sayılarına aşağıdaki adresten ulaşabilirsiniz.

<http://www.mmo.org.tr>



**TMMOB**  
**Makina Mühendisleri Odası**  
**Haber Bülteni**

Şubat 2019  
Sayı 248 Ekidir

**MMO Adına Sahibi ve**  
**Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**  
**Yunus YENER**

**Sayfa Tasarımı**  
**Münevver POLAT**

**Yönetim Yeri**  
Mecrutiyet Cad. No: 19/6. Kat  
06650 Kızılay / Ankara  
Tel: (0 312) 425 21 41 Faks: (0 312) 417 86 21  
<http://www.mmo.org.tr>  
e-posta: [mmo@mmo.org.tr](mailto:mmo@mmo.org.tr)  
[basin@mmo.org.tr](mailto:basin@mmo.org.tr)